

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Фенко Марія Ярославівна,

кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID ID: 0000-0003-2000-2348
ResearcherID Web of Science: PLS-4299-2026

Симчукевич Юрій Васильович,

аспірант кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID ID: 0009-0009-4349-7209

У статті здійснено комплексний аналіз правового захисту дітей із особливими освітніми потребами (ООП) в закладах дошкільної освіти (ЗДО) в умовах дії воєнного стану в Україні. Розглянуто особливості нормативно-правового регулювання забезпечення права дитини на освіту в період збройної агресії, із урахуванням положень Конституції України, Закону України «Про освіту», Закону України «Про дошкільну освіту», Закону України «Про охорону дитинства» тощо. Визначено ключові гарантії держави щодо забезпечення доступності, безпечності та безперервності освітнього процесу для дітей із ООП в умовах обмежень, спричинених воєнним станом. Попри наявність низки наукових розвідок щодо інклюзивної освіти та загальних питань правового регулювання освітньої діяльності в умовах війни, проблема цілісного правового захисту дітей із ООП у ЗДО залишається недостатньо систематизованою. Власне тому виокремлено й проаналізовано особливості правового регулювання та механізми забезпечення прав осіб із особливими освітніми потребами у період дії воєнного стану в закладах дошкільної освіти, а також окреслено проблемні аспекти і перспектив удосконалення нормативно-правової бази.

Зокрема проаналізовано механізми організації інклюзивного навчання у ЗДО, діяльність команд психолого-педагогічного супроводу, а також проблеми реалізації індивідуальних програм розвитку в умовах дистанційної та змішаної форм навчання. Окрему увагу приділено питанням дотримання принципів недискримінації, інтересів дитини та забезпечення психосоціальної підтримки дітей із ООП.

Обґрунтовано необхідність удосконалення нормативно-правових механізмів захисту прав дітей із особливими освітніми потребами в період воєнного стану, посилення міжвідомчої взаємодії та розроблення адаптивних моделей організації освітнього процесу в ЗДО з урахуванням безпекових викликів. Результати дослідження можуть бути використані в подальшій нормотворчій діяльності, практиці управління освітою та організації інклюзивного середовища в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, заклад дошкільної освіти, інклюзивне навчання, воєнний стан в Україні, правовий захист.

Fenko Mariia, Symchukeyych Yuriy. Legal protection of children with special educational needs during martial law in a preschool education institution

The article provides a comprehensive analysis of the legal protection of children with special educational needs (SEN) in preschool education institutions (PEIs) under martial law in Ukraine. It examines the specific features of the regulatory and legal framework ensuring the child's right to education during a period of armed aggression, taking into account the provisions of the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On Education», the Law of Ukraine «On Preschool Education», the Law of Ukraine «On Child Protection». The key state guarantees aimed at ensuring the accessibility, safety, and continuity of the educational process for children with SEN under the restrictions caused by martial law are identified.

Despite the existence of numerous scholarly studies on inclusive education and general issues of legal regulation of educational activities during wartime, the problem of comprehensive legal protection of children with SEN in preschool education institutions remains insufficiently systematized. For this reason, the article identifies and analyzes the specific features of legal regulation and the mechanisms for ensuring the rights of persons with special educational needs during martial law in preschool education institutions, as well as outlines problematic aspects and prospects for improving the regulatory framework.

The necessity of improving regulatory and legal mechanisms for protecting the rights of children with special educational needs during martial law, strengthening interagency cooperation, and developing adaptive models for organizing the educational process in PEIs in view of security challenges is substantiated. The research findings may be used in further law-making activities, educational governance practice, and the organization of an inclusive environment in preschool education institutions.

Key words: children with special educational needs, preschool education institution, inclusive education, martial law in Ukraine, legal protection.

Вступ. Повномасштабна збройна агресія РФ проти України та запровадження правового режиму воєнного стану (Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 про введення воєнного стану в Україні [13]) кардинально змінили функціонування освітньої системи держави. Дошкільна освіта, поряд із іншими освітніми ланками, опинилася перед низкою складних організаційних, безпекових та управлінських викликів. Значна частина закладів дошкільної освіти була змушена призупинити діяльність, окремі установи відновили освітній процес у частковому або дистанційному форматі, інші виконують додаткові соціальні функції, забезпечуючи тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб. Водночас частина закладів продовжує функціонувати у відносно звичному режимі, адаптуючи освітній процес до вимог безпеки та чинного законодавства.

У зв'язку з цим питання забезпечення правових гарантій для дітей із особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти виходить за межі власне організаційної проблематики та набуває системного правового й міжгалузевого виміру. Йдеться не лише про створення безпечних умов перебування, а й про дотримання принципів рівності, недискримінації, доступності освітніх послуг та забезпечення індивідуальної траєкторії розвитку дитини навіть в умовах воєнного стану. Саме тому особливої актуальності набуває комплексний аналіз нормативно-правових механізмів захисту прав дітей із особливими освітніми потребами в ЗДО та оцінка ефективності їх реалізації в сучасних кризових реаліях.

Набільш вразлива категорія в означених умовах – діти з особливими освітніми потребами (ООП), яким необхідне не лише спеціально організоване освітнє середовище, а й гарантований державою правовий захист, стабільність і безперервність психолого-педагогічної підтримки. У сфері дошкільної освіти ці виклики набувають особливої гостроти, оскільки саме дошкільний вік є сенситивним періодом розвитку мовлення, мислення, емоційної сфери та соціалізації дитини.

Варто зазначити, що право на освіту є одним із фундаментальних прав людини, закріплених у Конституції України, а також деталізованих у Законі України «Про освіту» та Законі України «Про дошкільну освіту». В умовах воєнного стану забезпечення означених прав ускладнюється об'єктивними чинниками: руйнуванням інфраструктури, переміщенням населення, нестачею фахівців, порушенням безпечного освітнього середовища тощо. Заклади дошкільної освіти змушені оперативного реагування на нові виклики: організації змішаних і дистанційних форм взаємодії з дітьми, адаптації індивідуальних програм розвитку, забезпечення доступності освітніх послуг для внутрішньо переміщених осіб, створення безпечних умов перебування дітей в укриттях тощо. За таких обставин особливого значення набуває питання правового механізму реалізації та захисту прав дітей із ООП, а також відповідальності держави й органів місцевого самоврядування за створення належних умов їхнього розвитку.

Актуальність дослідження зумовлена потребою комплексного аналізу нормативно-правових засад забезпечення прав осіб із ООП у період дії воєнного

стану в системі дошкільної освіти. Зазначимо, що обрана тема становить міждисциплінарне дослідження, що поєднує правознавство, педагогіку, соціальну політику та інклюзивну освіту. Дослідження різних аспектів цієї проблематики здійснювалися (і здійснюються) різними науковцями у відповідних галузях. Юристи та правознавці аналізують: правовий захист дітей із інвалідністю в Україні (С. Вакуленко), механізми реалізації прав людей із ООП у соціальній політиці (О. Савченко); інклюзивну освіту та права людини у національному правовому контексті (Л. Суярко) тощо. Психологи та педагоги досліджують: вплив війни на освітню систему України, зокрема питання доступності та безпеки навчання (О. Заремба), організацію психолого-педагогічної підтримки дітей із ООП в умовах воєнного стану (Л. Даниленко), інклюзивну освіту в дошкільному середовищі (Н. Гаркуша) тощо.

Попри наявність низки наукових розвідок щодо інклюзивної освіти та загальних питань правового регулювання освітньої діяльності в умовах війни, проблема цілісного правового захисту дітей із ООП у ЗДО залишається недостатньо систематизованою.

Мета статті – виокремлення й аналіз особливостей правового регулювання та механізмів забезпечення прав осіб із особливими освітніми потребами у період дії воєнного стану в закладах дошкільної освіти, а також окреслення проблемних аспектів і перспектив удосконалення нормативно-правової бази.

Матеріали та методи. Досягнення поставленої мети передбачає використання низки методів: аналіз і синтез (опрацювання наукових джерел, нормативно-правових актів, аналітичних звітів щодо забезпечення прав дітей із особливими освітніми потребами в ЗДО в умовах воєнного стану), формально-юридичний (догматичний), порівняльно-правовий, метод правового моделювання, метод узагальнення педагогічного досвіду (вивчення практик організації інклюзивного освітнього середовища в умовах воєнного стану) тощо.

Результати дослідження. Дослідження правового захисту осіб із особливими освітніми потребами в ЗДО під час воєнного стану є важливим кроком до забезпечення принципів рівності, недискримінації та доступності освіти, що становлять основу сучасної освітньої політики України.

Особи з особливими освітніми потребами (ООП), зокрема діти дошкільного віку, є однією з найбільш уразливих категорій у суспільстві, що потребує цілісного правового, соціального та педагогічного захисту. Правовий захист цієї категорії забезпечується сукупністю міжнародних і національних нормативно-правових актів, що закріплюють право на освіту, недискримінацію та інклюзивність.

В Україні діє низка нормативно-правових актів щодо освіти осіб із ООП, зокрема:

– право на освіту для осіб із ООП закріплене на рівні Конституції України та Закону України «Про освіту», який визначає, що особи з ООП мають право здобувати освіту на рівні з іншими особами, зі створенням умов, що відповідають їхнім індивідуальним потребам і можливостям [4];

– стаття 19 цього Закону України «Про освіту» регламентує, що органи державної влади та місцевого

самоврядування повинні створювати належні умови для забезпечення прав осіб із ООП для здобуття освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей і здібностей [4];

– Законом також передбачено, що заклади освіти (зокрема ЗДО) зобов'язані створювати інклюзивні групи за зверненням батьків дітей із ООП, а також забезпечувати надання психологічних, педагогічних, корекційно-розвиткових послуг відповідно до індивідуальної програми розвитку [11];

– чимало методичних рекомендацій Міністерства освіти і науки України регламентують практичні аспекти реалізації інклюзивної освіти, зокрема організацію освітнього процесу для дітей із ООП у закладах освіти, надають рекомендації щодо адаптації навчального середовища та педагогічних технологій [10].

У період війни державні органи також адаптують нормативно-правові механізми, зокрема скасувавши низку обмежень щодо інклюзивних груп і забезпечивши гнучкість у застосуванні форм здобуття освіти для дітей із ООП. Забезпечення доступу до освіти, створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, надання психолого-педагогічної підтримки залишаються ключовими елементами правового захисту цієї категорії у ЗДО. Доцільно більш глибоко проаналізувати питання правового режиму воєнного стану та права на освіту осіб із ООП.

Так, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» не скасовує загальні гарантії прав людини, зокрема право на освіту, закріплені Конституцією та законами України, але адаптує механізми реалізації права з огляду на безпекові виклики [15]. В умовах війни система освіти зазнає суттєвих змін щодо організації навчального процесу, у тому числі дистанційних і змішаних форм навчання, проте забезпечення права на освіту залишається пріоритетом державної політики. Дія правового режиму воєнного стану в Україні не може бути підставою для обмеження конституційного права на освіту, включно для дітей із ООП.

Зауважимо, що в умовах війни уряд України затвердив зміни щодо тимчасово скасували обмеження максимальної кількості дітей із ООП в інклюзивних групах чи класах та заборонив відмову в створенні означених груп [14]. Це положення спрямоване на забезпечення рівного доступу до освіти для дітей із ООП, незважаючи на безпекові виклики й обмеження закладів освіти.

Щодо безпосередньо закладів дошкільної освіти, то правовий захист дітей із ООП реалізується через створення доступного освітнього середовища, індивідуалізацію освітнього процесу та надання комплексних психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг [11]. Отож, законодавством передбачено, щоб освітні послуги надавалися дітям із ООП на рівних умовах, що створює безбар'єрність освітнього процесу. Практичними механізмами реалізації наведених норм є надання дітям із ООП індивідуальної програми розвитку (ІПР), діяльність команд психолого-педагогічного супроводу, участь інклюзивно-ресурсних центрів у підтримці освітнього процесу, а також забезпечення допоміжними засобами навчання та спеціальними технічними пристроями [11].

На нашу думку, заклади дошкільної освіти повинні враховувати безпекові вимоги, пов'язані з воєнним станом

(наявність укриттів, плани евакуації тощо), щоб гарантувати безпеку життя та здоров'я дітей [15]. Однак забезпечення безпеки має поєднуватися зі збереженням доступу до освітніх послуг і підтримки розвитку дітей із ООП.

Отже, правовий захист осіб із особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану в Україні базований на низці міжнародних і національних нормативно-правових актів, які гарантують право на освіту, недискримінацію, доступність та інклюзивність. Відповідно до проаналізованих документів і з урахуванням принципів недискримінації, рівного доступу до освіти, безпеки життя і здоров'я, а також забезпечення безперервності освітнього процесу, уважаємо за правомірне окреслити систему правового захисту осіб із особливими освітніми потребами в ЗДО, яка містить (Рис.1.): 1) нормативно-правове підґрунтя; 2) гарантії прав дітей із ООП у ЗДО; 3) особливості організації освітнього процесу в ЗДО під час воєнного стану; 4) обов'язки адміністрації та педагогічного колективу ЗДО; 5) відповідальність за порушення прав дітей із ООП.

Нормативно-правове підґрунтя – нормативні акти, які гарантують збереження прав дітей із ООП на освіту, корекційно-розвиткові послуги та психолого-педагогічний супровід. Основні засади цього захисту закріплені в Законі України «Про освіту» та супутніх нормативних документах, які не втрачають своєї дії в умовах воєнного стану [4].

Основні гарантії прав дітей із ООП у ЗДО передбачають:

– право на безпечні умови перебування (організація освітнього процесу можлива лише за наявності укриття та дотримання вимог безпеки);

– право на інклюзивну освіту (забезпечення доступу до інклюзивних груп, асистента вихователя, корекційно-розвиткових занять (логопед, дефектолог, практичний психолог) тощо);

– право на безперервність освіти (у разі неможливості очного навчання – організація дистанційної або змішаної форми з урахуванням індивідуальної програми розвитку (ІПР));

– психолого-педагогічний супровід (забезпечення підтримки дітей, які зазнали психотравмуючих подій унаслідок війни і под.);

– недискримінація та рівність доступу (забороняється обмеження доступу до освіти за ознакою інвалідності чи стану здоров'я).

Особливості організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану зумовлені необхідністю оперативної адаптації змісту та форм освітньої діяльності до безпекових, соціальних і психологічних чинників. Зокрема, йдеться про коригування індивідуальної програми розвитку дитини з урахуванням актуальної безпекової ситуації, гнучке регулювання навчального навантаження відповідно до психоемоційного стану вихованців, організацію дистанційного консультування фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів, а також посилення взаємодії з батьками як ключовими суб'єктами психолого-педагогічного супроводу. Важливим компонентом є розроблення індивідуального безпечного маршруту перебування дитини, зокрема алгоритму її переміщення та організації діяльності в укритті з урахуванням особливих освітніх потреб.

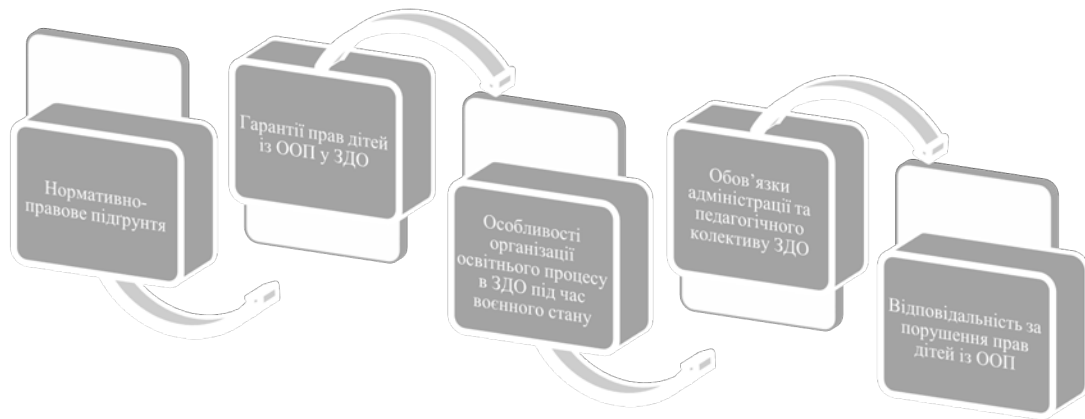


Рис. 1. Система правового захисту осіб із особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти

До основних обов'язків адміністрації та педагогічного колективу закладу дошкільної освіти в умовах воєнного стану належить забезпечення фізичної та організаційної доступності освітнього середовища, зокрема приміщень закладу й укриття, для дітей із особливими освітніми потребами. Важливим напрямом діяльності є належна організація роботи команди психолого-педагогічного супроводу, координація її взаємодії та дотримання безперервності підтримки дитини. Адміністрація зобов'язана забезпечити збереження та актуалізацію документації, що стосується індивідуальної програми розвитку, а також своєчасне інформування батьків або законних представників про зміни в організації освітнього процесу. Не менш значущою є системна взаємодія із органами місцевого самоврядування та установами соціального захисту з метою комплексного забезпечення прав і потреб дітей із ООП. Особливу увагу хочемо звернути на створення умов для тимчасово переміщених осіб. Діти вищезгаданих категорій мають право першочергового зарахування до закладу. Їхня адаптація, психологічна підтримка, комунікація із батьками, взаємодія із органами влади задля вирішення їхніх нагальних потреб має бути на постійному контролі керівника закладу.

Порушення прав дітей із особливими освітніми потребами, зокрема необґрунтована відмова в зарахуванні до ЗДО, незабезпечення умов безбар'єрності та доступності освітнього середовища, а також невиконання або ігнорування положень індивідуальної програми розвитку, тягне за собою встановлену законодавством відповідальність. Залежно від характеру та ступеня порушення йдеться про застосування адміністративної або дисциплінарної відповідальності до посадових осіб, уповноважених забезпечувати реалізацію прав дитини. Окрім того, батьки або законні представники мають право на захист інтересів дитини шляхом звернення до органів управління освітою, до Уповноваженої Верховної Ради України з прав людини, а також до суду. Таким чином, система правового захисту передбачає впливи, спрямовані на недопу-

щення дискримінації та забезпечення реального дотримання принципу рівності доступу до освіти.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що забезпечення прав дітей із особливими освітніми потребами (ООП) у період дії воєнного стану в закладах дошкільної освіти (ЗДО) є складним багатовимірним процесом, який поєднує правові, організаційні, соціально-педагогічні та психологічні аспекти. Нормативно-правове підґрунтя захисту прав дітей із ООП залишається достатньо розвиненим і базується на положеннях Конституції України, Закону України «Про освіту», Закону України «Про дошкільну освіту» і інші. Разом із тим, практична реалізація зазначених норм у період воєнного стану супроводжується низкою труднощів: порушенням безпечного освітнього середовища, вимушеним переміщенням дітей та педагогів, обмеженням доступу до інклюзивно-ресурсних центрів, кадровим дефіцитом фахівців, складнощами організації корекційно-розвиткових послуг у дистанційному або змішаному форматі. Встановлено, що ефективний правовий захист дітей із ООП у ЗДО під час воєнного стану можливий за умов: забезпечення безперервності освітнього процесу незалежно від форми його організації; створення безпечного й інклюзивного освітнього середовища; підвищення професійної готовності педагогів до роботи в кризових умовах; посилення контролю за дотриманням прав дітей із ООП.

Отже, у період воєнного стану держава зберігає гарантії прав дітей із особливими освітніми потребами на доступну, безпечну та якісну дошкільну освіту. Пріоритетами залишаються захист життя і здоров'я дитини, забезпечення психоемоційної підтримки та безперервності освітнього процесу. Реалізація цих прав потребує злагодженої взаємодії адміністрації ЗДО, педагогічних працівників, інклюзивно-ресурсних центрів і батьків.

Подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на створення цілісної концепції правового захисту дітей із ООП у системі дошкільної освіти в умовах кризових і надзвичайних ситуацій, що поєднуватиме правові, педагогічні та соціальні механізми підтримки. Це сприятиме формуванню стійкої, адаптивної та людиноцентричної освітньої системи України.

Література:

1. Будяк Л. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти: аналіз міжнародних документів і законодавства України. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2010. № 7 (9). (12), URL: https://ap.uu.edu.ua/article/324?utm_source=chatgpt.com
2. Васильченко О., Дешко Л., Лотюк О. Забезпечення здобуття особами з особливими освітніми потребами загальної середньої освіти в умовах війни: новели законодавства України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Том 1. № 91. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/343278>
3. Закону України «Про затвердження Указу Президента України „Про введення воєнного стану в Україні”». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
4. Закону України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Засенко В. Освіта осіб з особливими потребами: проблеми війни і миру. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. Том 115. № 3, С. 20–36. URL: https://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/182?utm_source=chatgpt.com
6. Ілляшенко, Т. Підвищення якості освіти дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни та післявоєнної відбудови в Україні. *Тенденції та перспективи розвитку сучасної освіти в Україні*. 2023. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737889/1/ІлляшенкоТД_Тенденції_28-29.11.2023_С.127-129.pdf
7. Ільченко О., Кобобел А. Нормативно-правове забезпечення державної політики України щодо інтеграції дітей з ООП у заклади освіти. *Педагогічні науки*. 2019. № 74. С. 105–110. URL: <https://pednauki.pnpu.edu.ua/article/view/196672/196970>
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
9. Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
10. Методичні рекомендації МОН України. URL: https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2?utm_source=chatgpt.com
11. Нормативно-правова база з питань інклюзивної освіти. URL: https://bilopillya-osvita.gov.ua/normativnopravova-baza-14-58-23-15-05-2025/?utm_source=chatgpt.com
12. Прохоренко Л. Інклюзивність та безбар’єрність в освіті осіб з особливими потребами в умовах війни: експериментальне дослідження. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2024. Т. 116. № 4. С. 193–210.
13. Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
14. Hrabovska O., Uvarova O., Zinenko O., Dayneko K. The rights of people with disabilities in Ukraine since the beginning of the full-scale invasion. Kyiv. 2023. 85 p. URL: https://ls.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/Monitoring_Report_Eng.pdf
15. Linnik O., Bozhynskyi V., Grynevych L., Kryzhanovska V., Nikolaiev Y., Riy Gr. Education During War Ukrainian: Schools Experience. Analytical Report. Kyiv: Kunsht NGO, OsvitAnalytics Think Tank of Grinchenko University. 2024. 122 p. URL: <https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/2024-Education-during-War-Ukrainian-Schools-Experience-EN.pdf>

References:

1. Budiak, L. (2010). Normatyvno-pravove zabezpechennia inkluzyvnoi osvity: analiz mizhnarodnykh dokumentiv i zakonodavstva Ukrainy [Regulatory and legal support of inclusive education: analysis of international documents and legislation of Ukraine]. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy*, No 7(9)(12). Retrieved from: https://ap.uu.edu.ua/article/324?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
2. Vasylchenko, O., Deshko, L., & Lotiuk, O. (2025). Zabezpechennia zdobuttia osobamy z osoblyvymy osvitynymi potrebamy zahalnoi serednoi osvity v umovakh viiny: novely zakonodavstva Ukrainy [Ensuring access to general secondary education for persons with special educational needs in wartime: legislative novelties of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu*. Serii: Pravo, Vol. 1, No. 91. Retrieved from: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/343278> [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine “On Approval of the Decree of the President of Ukraine ‘On the Introduction of Martial Law in Ukraine’.” Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine “On Education.” Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
5. Zasenka, V. (2024). Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: problemy viiny i myru [Education of persons with special needs: problems of war and peace]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, Vol. 115, No. 3, pp. 20–36. Retrieved from: https://ojs.csnukr.in.ua/index.php/Exceptional_child/article/view/182?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
6. Illiashenko, T. (2023). Pidvyshchennia yakosti osvity ditei z osoblyvymy osvitynymi potrebamy v umovakh viiny ta pisliavoiennoi vidbudovy v Ukraini [Improving the quality of education of children with special educational needs during the war and post-war reconstruction in Ukraine]. *Tendentsii ta perspektyvy rozvytku suchasnoi osvity v Ukraini*. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737889/1/ІлляшенкоТД_Тенденції_28-29.11.2023_С.127-129.pdf [in Ukrainian].
7. Ilchenko, O., & Kobobel, A. (2019). Normatyvno-pravove zabezpechennia derzhavnoi polityky Ukrainy shchodo intehratsii ditei z OOP u zaklady osvity [Regulatory and legal support of the state policy of Ukraine regarding the integration of children with SEN into educational institutions]. *Pedahohichni nauky*, No. 74, pp. 105–110. Retrieved from: <https://pednauki.pnpu.edu.ua/article/view/196672/196970> [in Ukrainian].
8. Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text [in Ukrainian].

9. Constitution of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> [in Ukrainian].
10. Ministry of Education and Science of Ukraine. Methodological recommendations on inclusive education. Retrieved from: https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
11. Regulatory and legal framework on inclusive education. Retrieved from: https://bilopillya-osvita.gov.ua/normativnopravova-baza-14-58-23-15-05-2025/?utm_source=chatgpt.com [in Ukrainian].
12. Prokhorenko, L. (2024). Inkluzyvnist ta bezbariernist v osviti osib z osoblyvymy potrebamy v umovakh viiny: eksperymentalne doslidzhennia [Inclusiveness and accessibility in the education of persons with special needs during wartime: an experimental study]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia*, Vol. 116, No. 4, pp. 193–210. [in Ukrainian].
13. Decree of the President of Ukraine No. 64/2022 of 24 February 2022 “On the Introduction of Martial Law in Ukraine.” Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> [in Ukrainian].
14. Hrabovska, O., Uvarova, O., Zinenko, O., & Dayneko, K. (2023). *The rights of people with disabilities in Ukraine since the beginning of the full-scale invasion*. Kyiv, 85 p. Retrieved from: https://ls.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/Monitoring_Report_Eng.pdf [in English].
15. Linnik, O., Bozhynskyi, V., Grynevych, L., Kryzhanovska, V., Nikolaiev, Y., & Riy, G. (2024). *Education During War: Ukrainian Schools' Experience. Analytical Report*. Kyiv: Kunsht NGO; OsvitAnalytics Think Tank of Borys Grinchenko Kyiv University, 122 p. Retrieved from: <https://www.skeptic.in.ua/wp-content/uploads/2024-Education-during-War-Ukrainian-Schools-Experience-EN.pdf> [in English].

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.05.2026